

ԱՐՄԱՆ ԱԼԻԽԱՆՅԱՆ

Իրավաբանական գիտությունների թեկնածուի հայցորդ,
քրեաիրավական ոլորտի փաստաբան

ՊԱՇՏՈՆԱՏԱՐ ԱՆՁԸ՝ ՈՐՊԵՍ ՀԱՆՅԱԳՈՐԾՈՒԹՅԱՆ ՍՈՒԲՅԵԿՏ, ՈՐՈՇ ՀԻՄՆԱՀԱՐՑԵՐ

Հոդվածը նվիրված է ՀՀ քրեական օրենսգրքով նախատեսված հանրային ծառայության շահերի դեմ ուղղված հանցագործությունների հատուկ սուբյեկտ հանդիսացող պաշտոնատար անձ հասկացության քրեաիրավական վերլուծությանը: Հեղինակը վերլուծել է ինչպես նախկին, այնպես էլ գործող ՀՀ քրեական օրենսգրքում տեղ գտած սահմանումները, սակայն հետազոտության ուսումնասիրության հիմնական օբյեկտը հանդիսանում են ՀՀ գործող քրեական օրենսգրքի 3-րդ հոդվածի 1-ին մասի 20-րդ կետի «ա» ենթակետում օգտագործվող հասկացությունները, մասնավորապես՝ «հանրային ծառայող», «հանրային պաշտոն զբաղեցնող անձ», «պետության կամ համայնքի անունից հանդես գալու լիազորություն» և «իրավունք, պարտականություն կամ պատասխանատվություն առաջացնող գործառնություն»՝ ձևակերպումների բովանդակությունը:

Հիմնավորվում է, որ գործող օրենսդրական կարգավորումը պաշտոնատար անձի քրեաիրավական կարգավիճակը պայմանավորում է մի քանի տարրերի համադրությամբ, սակայն նշված տարրերի ոչ լիարժեք հստակեցվածությունը մի շարք դեպքերում առաջացնում է իրավական անորոշություն:

Թեմայի գիտական նորությը բխում է այն հանգամանքից, որ գործող ՀՀ քրեական օրենսգրքով էապես փոփոխվել է պաշտոնատար անձ հասկացությունը՝ նախկին օրենսգրքում տրված ձևակերպումների հետ համեմատած:

Հետազոտությամբ ստացված արդյունքները կարող են կիրառվել քրեական իրավունքի գիտության տեսական ուսումնասիրություններում և իրավակիրառ պրակտիկայում՝ նկատի ունենալով, որ պաշտոնատար անձի հատկանիշների մեկնաբանությունը անմիջականորեն ազդում է հանրային ծառայության շահերի դեմ ուղղված հանցագործությունների որակման վրա:

Հիմնաբառեր՝ Հանցագործության հատուկ սուբյեկտ, պաշտոնատար անձը, հանրային ծառայող:

Ներածություն

Նախկին ՀՀ քրեական օրենսգրքով պաշտոնատար անձի՝ որպես հանցագործության սուբյեկտի բնորոշումը հիմնականում բխեցվում էր վերջինի գործառնության 3 առանձնահատկություններից, սակայն գործող ՀՀ քրեական օրենսգրքը նախատեսում է պաշտոնատար անձ հասկացության առավել բարդ և ձևականացված համակարգ, ինչը վկայում է օրենսդրի՝ համապատասխան արարքների կատարման համար քրեական պատասխանատվության ենթակա անձանց շրջանակն առավել հստակ սահմանելու ձգտման մասին: Մինչդեռ, նորմատիվ կարգավորման ուժեղացումը չի վերացրել առկա տեսական և գործնական խնդիրները: Ընդհակառակը, նոր օրենսդրական կառուցակարգերի կիրառումը արդիականացրել է այն հարցերը, որոնք կապված են անձի լիազորությունների իրական բովանդակության բացահայտման, հանրային կառավարման մեխանիզմում նրա դերի որոշման, ինչպես նաև անձի ձևական իրավական կարգավիճակի և փաստացի իրականացվող գործառնությունների փոխհարաբերության հետ: Նշված օրենսդրական փոփոխություններով էլ պայմանավորված է պաշտոնատար անձի հատկանիշների նոր տեսական վերախմաստավորման անհրաժեշտությունը:

ձևական-իրավաբանական, համակարգային, իրավահամեմատական և տրամաբանական վերլուծության մեթոդները: Կատարվել է ՀՀ քրեական օրենսգրքի և «Հանրային ծառայության մասին» ՀՀ օրենքի նորմերի համակարգային մեկնաբանություն, ինչպես նաև վերլուծվել են պաշտոնատար անձի օրենսդրական սահմանման առանձին տարրերը և դրանց գործնական կիրառման ընթացքում առաջացող խնդիրները: Իրավահամեմատական մեթոդի միջոցով համադրվել են ՀՀ քրեական իրավունքի զարգացման տարբեր փուլերը նշանավորող օրենսդրական ակտերը՝ հնարավորություն տալով բացահայտել իրավակարգավորումների զարգացումն ու փոփոխությունները: Հոդվածում՝ որպես տվյալների աղբյուր, օգտագործվել են օրենսդրական ակտերը, դատարանների նախադեպային որոշումները և իրավագիտական գրականությունը:

Հետազոտության արդյունքները և քննարկում

Հանցագործության սուբյեկտը հանդիսանում է հանցակազմի անբաժան մասնիկը, առանց որի քրեական պատասխանատվությունն անհնար է: Հանրային ծառայության շահերի դեմ ուղղված հանցագործությունների հանցակազմի պարտադիր տարրերից մեկը հանդիսանում է հատուկ սուբյեկտը: Ի տարբերություն նախկին ՀՀ քրեական օրենսգրքի՝ գործող ՀՀ քրեական օրենսգրքը սահմանում է հատուկ սուբյեկտի հասկացությունը, այն

Մեթոդը

Հետազոտության ընթացքում կիրառվել են

է՝ «Հանցագործության հատուկ սուբյեկտը հանցանք կատարած այն անձն է, որը, բացի ընդհանուր սուբյեկտի հատկանիշներից, օժտված է սույն օրենսգրքի Հատուկ մասով սահմանված լրացուցիչ հատկանիշներով, որոնք հիմք են տալիս նրան քրեական պատասխանատվության ենթարկելու սույն օրենսգրքի Հատուկ մասով նախատեսված համապատասխան հանցագործության համար»²։ Նշված հոդվածը գործող ՀՀ քրեական օրենսգրքի լույսի ներքո դիտարկելիս միանգամից աչքի է ընկնում անհատակություն՝ կապված նրա հետ, որ ըստ հոդվածի ձևակերպման՝ հատուկ սուբյեկտն օժտված է օրենսգրքի հատուկ մասով սահմանված լրացուցիչ հատկանիշներով, մինչդեռ, պաշտոնատար անձի հատկանիշները բացահայտված են օրենսգրքի ընդհանուր, ոչ թե՝ հատուկ մասում, ինչևէ, սույն հոդվածը նվիրված չէ այս խնդրին։ ՀՀ Սահմանադրական դատարանն իր հերթին հատուկ սուբյեկտի կարգավիճակի կապակցությամբ ՍԴՈ-882 որոշմամբ արձանագրել է, որ «Հատուկ սուբյեկտն իր պաշտոնական, ծառայողական կամ մասնագիտական գործունեության բերումով հանրորեն վտանգավոր այնպիսի գործողություն (անգործություն) կատարող անձն է (օր.՝ պաշտոնատար անձը, զինծառայողը, բժիշկը, դատավորը), որպիսին չեն կարող կատարել այլ անձինք»³։

Հանրային ծառայության շահերի դեմ ուղղված հանցագործությունների հատուկ սուբյեկտ է հանդիսանում պաշտոնատար անձը։ Օրենսդիրը պաշտոնատար անձին տարբերակում է մի շարք հատուկ հատկանիշներով և քրեական օրենսգրքով առանձնացնում է տարատեսակ հատուկ հանցակազմեր՝ վերջինի կողմից կատարվող հանրավտանգ արարքների համար։ Այս մոտեցումը պայմանավորված է պետական ապարատի բնականոն գործունեության, օրինականության սկզբունքի գերակայության և հանրային ծառայության հեղինակության ապահովման անհրաժեշտությամբ, քանի որ պաշտոնատար անձի գործողությունները կարող են էապես ազդել հասարակական իրավակարգի վրա⁴։

Նշված հանցանքների առանձնահատկություններից մեկն այն է, որ քրեական օրենքով պահպանվող հասարակական հարաբերություններին վնաս պատճառելը հնարավոր է դառնում անձի կողմից որոշակի պաշտոնական կամ ծառայողական կարգավիճակ ունենալու պարագայում։ Այլ կերպ ասած՝ քննարկվող հանցագործությունների զգալի մասի կատարումը անմիջականորեն կապված է իշխանական լիազորությունների, պաշտոնական դիրքի կամ հանրային ծառայության գործառնությունների իրականացումից բխող հնարավորությունների օգտագործման հետ։

Քրեական իրավունքի տեսության մեջ պաշտոնատար անձ հասկացության սահմանման հետ

կապված հարցերը ավանդաբար համարվել են վիճահարույց։ Այս խնդիրն էլ ավելի արդիական է դարձել Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսդրության բարեփոխումներից՝ ՀՀ նոր քրեական օրենսգրքի ընդունումից հետո։

ՀՀ նախկին քրեական օրենսգրքի 308-րդ հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն՝

«Սույն գլխում պաշտոնատար անձինք են՝

1) մշտապես, ժամանակավորապես կամ առանձին լիազորությամբ իշխանության ներկայացուցչի գործառնություններ իրականացնող անձինք։

2) պետական մարմիններում, տեղական ինքնակառավարման մարմիններում, դրանց կազմակերպություններում, ինչպես նաև Հայաստանի Հանրապետության զինված ուժերում, Հայաստանի Հանրապետության այլ գործերում և զինվորական միավորումներում մշտապես, ժամանակավորապես կամ առանձին լիազորությամբ կազմակերպական-տնօրինչական, վարչատնտեսական գործառնություններ իրականացնող անձինք»։

Հոդվածի ձևակերպումից անմիջապես նկատվում է, որ նախկինում պաշտոնատար անձի՝ որպես հանցագործության սուբյեկտի բնորոշումը հիմնականում բխեցվում էր վերջինի գործառնության 3 առանձնահատկություններից՝ կապված կազմակերպական-տնօրինչական, վարչատնտեսական կամ իշխանության ներկայացուցչի լիազորությունների իրականացման հետ։ Պաշտոնատար անձի սահմանման գործառնության մոտեցումը նախկինում (մինչև հիմա) գերակշռում էր ինչպես Հայաստանի Հանրապետության, այնպես էլ մի շարք հետխորհրդային պետությունների տեսական և օրենսդրական աղբյուրներում։

Իշխանության ներկայացուցչի գործառնություններ իրականացնող պաշտոնատար անձանց լիազորությունների կապակցությամբ առավել տարածված տեսական մոտեցումն այն է, որ վերջինները իրենցից ծառայական կախվածություն չունեցող, իրենց ծառայողական ենթակայության տակ չգտնվող անձանց նկատմամբ սահմանված կարգով օժտված են կարգադրիչ լիազորություններով⁵։

Կազմակերպական-տնօրինչական գործառնություններն իրականացվում են պաշտոնատար անձի ենթակայության ներքո գտնվող ծառայողների նկատմամբ։ Դրանք դրսևորվում են կազմակերպության և նրա աշխատակիցների գործունեության ղեկավարումով։ Որպես կանոն, այդպիսի գործառնությունները կապված են աշխատողների աշխատանքային պարտականությունների սահմանման, կադրային կազմի ձևավորման, խրախուսման միջոցների և կարգապահական տույժերի կիրառման հետ⁶։

Վարչատնտեսական գործառնությունները առավելապես փոխկապակցված են տարբեր հիմնարկների և պետական մարմինների հաշվեկշիռներում

գտնվող նյութական արժեքների, գույքի, դրամական միջոցների տնօրինման, պահպանության, օգտագործման, փոխանցման, ստացման, կառավարման և մամուլատիպ այլ լիազորությունների իրականացման հետ:

ՀՀ Վճռաբեկ դատարանը 2013թ. հոկտեմբերի 18-ի թիվ ԼԴ/0207/01/12 գործով որոշմամբ արտահայտել է համանման իրավական դիրքորոշում՝ արձանագրելով նաև, որ պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմինների ծառայողներին պետական ծառայության դեմ ուղղված հանցագործությունների սուբյեկտ դիտելու համար էական նշանակություն ունի նաև այն հանգամանքը, թե արդյոք նրանք օժտված են իրավական նշանակություն ունեցող, իրավահարաբերություններ առաջացնող, դադարեցնող կամ փոփոխող գործողություններ կատարելու լիազորությամբ: (...) Ջուտ մասնագիտական գործառույթներ իրականացնող՝ պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմինների ծառայողները պետական ծառայության դեմ ուղղված հանցագործությունների սուբյեկտ չեն հանդիսանում: Սակայն, եթե նշված անձինք օժտված են նաև կազմակերպական-տնօրինչական կամ վարչատնտեսական լիազորություններով, ապա, այդ լիազորություններն իրականացնելիս հանդիսանում են պետական ծառայության դեմ ուղղված հանցագործությունների սուբյեկտ:

ՀՀ վճռաբեկ դատարանի այս դիրքորոշումն ակնհայտորեն միտված է պաշտոնատար անձի լիազորությունների իրական բովանդակության բացահայտմանը, հանրային կառավարման մեխանիզմում նրա դերի որոշմանը, պաշտոնատար անձի ձևական իրավական կարգավիճակի և փաստացի իրականացվող գործառույթների տարանջատմանը:

Այսպիսով, պաշտոնատար անձի հատկանիշների ճիշտ սահմանումը ունի ոչ միայն տեսական, այլև էական գործնական նշանակություն՝ անմիջականորեն ազդելով քրեական պատասխանատվության սահմանների և հանրային ծառայության շահերի դեմ ուղղված հանցագործությունների ճիշտ որակման վրա:

Հայաստանի Հանրապետության գործող քրեական օրենսգիրքը նախատեսում է քննարկվող հանցագործությունների սուբյեկտների առավել մանրամասն կանոնակարգում, ինչը վկայում է օրենսդրի՝ համապատասխան արարքների կատարման համար քրեական պատասխանատվության ենթակա անձանց շրջանակն առավել հստակ սահմանելու ձգտման մասին: Նշված օրենսդրական փոփոխություններով էլ պայմանավորված է պաշտոնատար անձի հատկանիշների նոր տեսական վերաիմաստավորման, ինչպես նաև պաշտոնատար անձանց, հանրային ծառայողների և հանրային ծառայության շահերի դեմ ուղղված հանցա-

գործությունների այլ սուբյեկտների տարանջատման անհրաժեշտությունը:

Գործող ՀՀ քրեական օրենսգրքի 3-րդ հոդվածի 1-ին մասի 20-րդ կետի համաձայն՝

«պաշտոնատար անձ՝

ա. հանրային ծառայող, հանրային պաշտոն զբաղեցնող անձ, պետական, պետական կառավարման համակարգի, տեղական ինքնակառավարման մարմնի, պետության կամ համայնքի կողմից ստեղծված ոչ առևտրային կազմակերպության կամ հիմնարկի անունից հանդես գալու լիազորություն ունեցող կամ դրանց անունից իրավունք, պարտականություն կամ պատասխանատվություն առաջացնող գործառույթներ իրականացնող անձ,

բ. այլ պետության հանրային իշխանության ոլորտում, օրենսդիր, գործադիր կամ դատական իշխանության ոլորտում մշտապես, ժամանակավորապես կամ հատուկ լիազորությամբ պաշտոն զբաղեցնող կամ ծառայություն իրականացնող կամ այդ կառույցի անունից հանդես գալու լիազորություն ունեցող անձ կամ իրավունք, պարտականություն կամ պատասխանատվություն առաջացնող գործառույթներ իրականացնող անձ,

գ. միջազգային կամ վերապետական հանրային կազմակերպությունում կամ կառույցում մշտապես, ժամանակավորապես կամ հատուկ լիազորությամբ պաշտոն զբաղեցնող կամ ծառայություն իրականացնող կամ նշված կազմակերպության կամ կառույցի անունից հանդես գալու լիազորություն ունեցող անձ կամ դրանց անունից իրավունք, պարտականություն կամ պատասխանատվություն առաջացնող գործառույթներ իրականացնող անձ,

դ. միջազգային կամ վերապետական միջազգային կազմակերպության ներկայացուցչական մարմնի կամ նման գործառույթ իրականացնող կառույցի ներկայացուցիչ,

ե. միջազգային դատարանում մշտապես, ժամանակավորապես կամ հատուկ լիազորությամբ պաշտոն զբաղեցնող կամ ծառայություն իրականացնող կամ դատարանի անունից հանդես գալու լիազորություն ունեցող անձ կամ դրա անունից իրավունք, պարտականություն կամ պատասխանատվություն առաջացնող գործառույթներ իրականացնող անձ,

զ. այլ պետության կամ միջազգային դատարանի երդվյալ ատենակալ: »

Գործող կարգավորման շրջանակում նախևառաջ ուշադրություն է գրավում սուբյեկտային լայն կազմը: Օրենսդիրը պաշտոնատար անձանց շարքին դասում է ոչ միայն ներազգային պետական ծառայողներին, այլև՝ օտարերկրյա պետությունների, միջազգային և վերազգային կազմակերպությունների, ինչպես նաև միջազգային դատական հաստատությունների հանրային իշխանության ոլորտում գործունեություն իրակա-

նացնող սուբյեկտներին: Նման մոտեցումը մեծապես պայմանավորված է կոռուպցիայի դեմ պայքարի ոլորտում Հայաստանի Հանրապետության միջազգային-իրավական պարտավորություններով և հանրային ծառայության պատշաճ քրեաիրավական պաշտպանության ապահովման անհրաժեշտությամբ՝ անկախ համապատասխան սուբյեկտի ներազգային պետական համակարգում գործունեություն իրականացնելուց:

Հաշվի առնելով օրենսդրական սահմանման ծավալները՝ սույն հոդվածի շրջանակում նպատակահարմար է անդրադառնալ միայն «ա» ենթակետին, այսպես.

Օրենսդրական սահմանման մեջ օգտագործվող «հանրային ծառայող» և «հանրային պաշտոն զբաղեցնող անձ» հասկացությունները չեն բնորոշվում ՀՀ քրեական օրենսգրքով, այլ բացահայտվում են «Հանրային ծառայության մասին» ՀՀ օրենքի 3-րդ հոդվածում, որի համաձայն՝

«1. Հանրային ծառայությունը հանրային իշխանության մարմիններին Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությամբ և օրենքներով վերապահված լիազորությունների իրականացումն է, որն ընդգրկում է պետական ծառայությունը, համայնքային ծառայությունը և հանրային պաշտոնները:

(...)

5. Հանրային ծառայության պաշտոնն արժանիքահեն, կարիերային առաջընթացով բնութագրվող, քաղաքական չեզոքություն, քաղաքական զսպվածություն և մասնագիտական գործունեություն պահանջող հաստիքային միավոր է, որը նախատեսված է պետական ծառայության առանձին տեսակների համար նախատեսված պաշտոնների անվանացանկով կամ համայնքային ծառայության պաշտոնների անվանացանկով:

6. Հանրային ծառայության պաշտոն զբաղեցնող կամ օրենքով սահմանված դեպքերում և կարգով պետական կամ համայնքային ծառայության կադրերի համապատասխան ռեզերվում գտնվող անձը համարվում է հանրային ծառայող »:

Այսպիսով, նշված հոդվածի տեքստից ակնհայտ է, որ հանրային ծառայությունն իրենից ենթադրում է մեկ ամբողջություն՝ բաղկացած 3 մասերից, որոնք են՝ պետական ծառայությունը, համայնքային ծառայությունը և հանրային պաշտոնները: Առաջին երկուսը «Հանրային ծառայության մասին» ՀՀ օրենքով սահմանված են տեսակների մակարդակով, օրինակ՝ քաղաքացիական, դիվանագիտական, մաքսային, տեղական ինքնակառավարման և այլն: Նշված ծառայությունների պաշտոնների անվանացանկը նախատեսված է առանձին ոլորտային օրենքներով և հենց այդ անվանացանկերով նախատեսված պաշտոն զբաղեցնող անձինք, «Հանրային ծառայության մասին» ՀՀ

օրենքի 3-րդ հոդվածի 5-րդ մասի ուժով համարվում են հանրային ծառայության պաշտոն զբաղեցնող, որն էլ իր հերթին հանդիսանում է «հանրային ծառայող» հասկացության բնորոշումը:

Հանրային պաշտոնները, չնայած հանրային ծառայության պաշտոն (նույն ինքը՝ հանրային ծառայող) հասկացության հետ ունեցած նմանությանը, թվարկված են ոչ թե ոլորտային օրենքներով, այլ՝ «Հանրային ծառայության մասին» ՀՀ օրենքի 2-րդ գլխում: Նշված պաշտոնների ցանկը սպառնիչ է և դրանում ներառված են պետական ապարատի համար առավել կարևորություն ներկայացնող պաշտոնատար անձինք:

Այսպիսով, քրեական օրենքում օգտագործվող «հանրային ծառայող» և «հանրային պաշտոն զբաղեցնող անձ» հասկացությունների բացատրական հիմքը հանդիսանում է «Հանրային ծառայության մասին» ՀՀ օրենքը և այս հասկացությունները հստակ են՝ չնայած առաջին հայացքից թվացող կրկնությանը:

ՀՀ քրեական օրենսգիրքը պաշտոնատար անձ է դիտարկում նաև պետության կամ համայնքի կողմից ստեղծված ոչ առևտրային կազմակերպության կամ հիմնարկի անունից հանդես գալու լիազորություն ունեցող անձին: Նման պայմաններում հարց է առաջանում՝ ինչ կլինի այն դեպքում, եթե պետությունը ստեղծի առևտրային կազմակերպություն կամ հանդես գա՝ որպես դրա բաժնետեր: Օրենքի այսպիսի ձևակերպման արդյունքում ստեղծվել է մի իրավիճակ, որ առևտրային կազմակերպությունում պետության անունից հանդես գալու իրավագործություն ունեցող անձը, անկախ իր գործառնությունների բնույթից, անարդարացիորեն դուրս է մնացել պաշտոնատար անձանց սուբյեկտային կազմից: Ընդ որում նմանատիպ կազմակերպության աշխատակիցը չի կարող համարվել նաև հանրային ծառայող կամ հանրային պաշտոն զբաղեցնող անձը, քանի որ ինչպես նշվեց, այս պաշտոնների տեսակները և անվանացանկերը հստակ նախատեսված են օրենքով, բացի այդ, «Հանրային ծառայության մասին» ՀՀ օրենքն արգելում է հանրային ծառայողներին և պաշտոնատար անձանց պաշտոն զբաղեցնել առևտրային կազմակերպությունում: Այսպիսի օրենսդրական տարբերակումը հանգեցնում է քրեական պատասխանատվության ակնհայտ անհամաչափության, քանի որ պետական ոչ առևտրային կազմակերպության տնօրենը ենթակա է պատասխանատվության հանրային ծառայության դեմ ուղղված հանցագործությունների խիստ պատժաչափերով, մինչդեռ միլիոնավոր բյուջետային միջոցներ կառավարող պետական մասնակցությամբ առևտրային ընկերության ղեկավար կազմի անդամը առավել մեծ հանրային վտանգավորություն ունեցող արարքի համար լավագույն դեպքում պատասխանատվության կեն-

քարկվի առևտրային կազմակերպություններում ինչ որ հանցանքի համար, ինչը ենթադրում է անհամեմատ մեղմ պատժաչափեր և քրեական հետապնդման իրականացման այլ կարգ:

Քրեական օրենսգրքի պաշտոնատար անձ հասկացության հաջորդ խնդրահարույց հատվածը վերաբերվում է «դրանց» դերանվանը, քանի որ կառուցվածքային առումով, մասնավորապես՝ հոդվածում «դրանց» դերանվան տեղադիրքից ելնելով, առերևույթ տպավորություն է ստեղծվում, որ «դրանց» դերանունը վերաբերվում է «ոչ առևտրային կազմակերպության»-ն ու «հիմնարկ»-ին և չի վերաբերվում պետական կառավարման համակարգին, տեղական ինքնակառավարման մարմնին, պետությանը կամ համայնքին, ուստի այս առումով հոդվածի ձևակերպումը հստակ չէ և կարող է առաջացնել տարրնկալում: Հարկ է նշել, որ «Նորմատիվ իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքի 16-րդ հոդվածը չի կարող լուծել այս խնդիրը, քանի որ «կամ» շաղկապի և «ստորակետ» կետադրական նշանի վերաբերյալ հոդվածում տեղ գտած մեկնաբանությունները¹² վերաբերվում են իրավաբանական պայմաններին, այլ ոչ թե՝ սուբյեկտային կազմի թվարկությանը, որի հետ գործ ունենք քննարկվող իրավիճակում:

Քրեական օրենսգրքի պաշտոնատար անձ հասկացության հաջորդ խնդրահարույց հատվածը վերաբերվում է «անունից հանդես գալու լիազորություն» արտահայտությանը, որը խիստ գնահատողական է՝ պաշտոնատար անձ հասկացության սահմանման համատեքստում: Նշվածն առավել ակնհայտ է դառնում հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ իրավունք, պարտականություն կամ պատասխանատվություն առաջացնող գործառույթները օրենքը տարանջատում է պետության անունից հանդես գալու լիազորությունից: Նման պայմաններում հարց է առաջանում՝ եթե անձի գործառույթները չեն առաջացնում իրավունք, պարտականություն կամ պատասխանատվություն, այլ վերջինը ընդամենը իրականացնում է իրավահարաբերության այլ մասնակիցների վրա էական ազդեցություն չթողնող մեխանիկական կամ մասնագիտական աշխատանք, ապա արդյոք կարելի է ենթադրել, որ անձը հանդես է գալիս պետության անունից և հանդիսանում է պաշտոնատար անձ: Այսպիսով, օրենքը չի սահմանում պետության անունից հանդես գալ լիազորության ազդեցության նվազագույն բնույթը, ծավալները, հետևանքները, ինչը գործնականում թողնում է լայն մեկնաբանության հնարավորություն:

Եզրակացություններ

Կատարված վերլուծությունը թույլ է տալիս եզրակացնել, որ Հայաստանի Հանրապետության գործող քրեական օրենսգիրքը էականորեն փոխել

է պաշտոնատար անձի՝ որպես հանրային ծառայության շահերի դեմ ուղղված հանցագործությունների հատուկ սուբյեկտի սահմանման մոտեցումը: Ի տարբերություն նախկինում գործող մոդելի, որը հիմնականում հիմնված էր գործառության չափանիշների վրա, ժամանակակից քրեական օրենսդրությունն ամրագրել է հատկանիշների ավելի բարդ և տարբերակված համակարգ, որտեղ պաշտոնատար անձի քրեաիրավական կարգավիճակը պայմանավորվում է կարգավիճակային, ներկայացուցչական և գործառության իրավունքի համադրությամբ, սակայն նշված տարրերի ոչ լիարժեք հստակեցվածությունը մի շարք դեպքերում առաջացնում է իրավական անորոշություն, որը կարող է ազդեցություն ունենալ հանրային ծառայության շահերի դեմ ուղղված հանրային վտանգավոր արարքներին տրվող իրավական գնահատականի վրա: Ներկա պայմաններում անձի ձևական իրավական կարգավիճակը միշտ չէ, որ համապատասխանում է նրա կողմից փաստացի իրականացվող լիազորությունների բնույթին: Այս կապակցությամբ առանձնահատուկ նշանակություն է ձեռք բերում կոնկրետ անձի լիազորությունների ծավալի, նրա կողմից իրականացվող գործառույթների բնույթի, ինչպես նաև հանրային-իշխանական գործառույթների իրականացման մեջ նրա մասնակցության աստիճանի ճիշտ որոշումը:

Կատարված վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ խնդրահարույց են «պաշտոնատար անձ» սահմանման մեջ պետության մասնակցությամբ առևտրային կազմակերպություններում պաշտոն զբաղեցնող անձանց չներառելը, սահմանման մեջ օգտագործվող «դրանց» դերանվան կիրառման շրջանակը, ինչպես նաև «անունից հանդես գալու լիազորություն» արտահայտության բովանդակությունն ու սահմանները:

Ելնելով վերոգրյալից՝ առաջարկվում է կատարել «պաշտոնատար անձ» հասկացության օրենսդրական սահմանման խմբագրական և բովանդակային փոփոխություններ, մասնավորապես՝ հստակեցնել «անունից հանդես գալու» լիազորության էությունն ու չափորոշիչները, պաշտոնատար անձանց շարքին դասել նաև պետության մասնակցությամբ առևտրային կազմակերպություններում պաշտոն զբաղեցնող անձանց, ինչպես նաև խմբագրական փոփոխությունների միջոցով հստակեցնել սահմանման մեջ տեղ գտած «դրանց» դերանվան կիրառման շրջանակը:

- ¹ Савин, В. В. (2014). Субъект должностного преступления (вопросы квалификации). Вестник Волжского университета им. В.Н. Татищева, УДК: 343 ББК: 67.4, 1(80), 142–149.
- ² ՀՀ քրեական օրենսգրքի 20-րդ հոդվածի 1-ին մաս
- ³ ՄԳՈ-882, 11 մայիսի, 2010 թ, 7-րդ կետ
- ⁴ Кузнецова, К. А. (2023). Должностное лицо как субъект преступления в уголовном праве. Вестник науки, 3(5), 399–404.
- ⁵ Кахраманов, Ф. Г., Верченко, Н. И. (2021). Должностное лицо как специальный субъект преступления. Аллея науки, УДК 34, 1(3), 518–522
- ⁶ Пономарева, В. А., Гришин, Д. А. (2019). Должностное лицо как специальный субъект преступления. Вестник науки, 1(2), 136–139.
- ⁷ Иванов, А. М. (2009). Должностное лицо органа местного самоуправления как субъект должностных преступлений. Пробелы в российском законодательстве, (3), 22–24.
- ⁸ ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի՝ 2013թ. հոկտեմբերի 18-ի թիվ ԼԳ/0207/01/12 գործով որոշում:
- ⁹ Девяткова, Е. Е. (2016). Должностное лицо как специальный субъект преступления. Вестник магистратуры, 3(4), 106–108.
- ¹⁰ Գործող ՀՀ քրեական օրենսգրքի 3-րդ հոդվածի 1-ին մասի 20-րդ կետ:
- ¹¹ «Հանրային ծառայության մասին» ՀՀ օրենքի 3-րդ հոդված:
- ¹² «Նորմատիվ իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքի 16-րդ հոդված:

ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ

1. Գործող ՀՀ քրեական օրենսգրք
2. 2003թ. խմբագրության ՀՀ քրեական օրենսգրք
3. ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի՝ 2013թ. հոկտեմբերի 18-ի թիվ ԼԳ/0207/01/12 գործով որոշում
4. «Հանրային ծառայության մասին» ՀՀ օրենք
5. «Նորմատիվ իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենք
6. ՄԳՈ-882, 11 մայիսի, 2010թ.
7. Девяткова, Е. Е. Должностное лицо как специальный субъект преступления. Вестник магистратуры, (2016), 3(4), 106–108.
8. Иванов, А. М. Должностное лицо органа местного самоуправления как субъект должностных преступлений. Пробелы в российском законодательстве, 2009, (3), 22–24.
9. Кахраманов, Ф. Г., Верченко, Н. И. Должностное лицо как специальный субъект преступления. Аллея науки, 2021, УДК 34, 1(3), 518–522.
10. Кузнецова, К. А. Должностное лицо как субъект преступления в уголовном праве. Вестник науки, 2023, 3(5), 399–404.
11. Пономарева, В. А., Гришин, Д. А. Должностное лицо как специальный субъект преступления. Вестник науки, 2019, 1(2), 136–139.
12. Савин, В. В. Субъект должностного преступления (вопросы квалификации). Вестник Волжского университета им. В.Н. Татищева, 2014, УДК: 343 ББК: 67.4, 1(80), 142–149.

References

1. Gorcogh HH qreakan orens-girk' [Criminal Code of the RA]. (In Armenian)
2. 2003 tvakani xmbagrutyan HH qreakan orens-girk' [Criminal Code of the RA, 2003 edition]. (In Armenian)
3. HH Vchrabek datarani 2013 tvakani hoktemberi 18-i tiv LD/0207/01/12 gorcov voroshum [Decision of the RA Court of Cassation No. LD/0207/01/12 dated October 18, 2013]. (In Armenian)
4. "Hanrayin carayutyan masin" HH orenk' [Law of the RA "On Public Service"]. (In Armenian)
5. "Normativ iravakan akteri masin" HH orenk' [Law of the RA "On Normative Legal Acts"]. (In Armenian)
6. SDO-882, 11 mayisi, 2010 t. [Decision of the Constitutional Court No. 882, May 11, 2010]. (In Armenian)
7. Devyatкова, E. E. Dolzhnostnoye litso kak spetsial'nyy sub'yekt prestupleniya [Official as a special subject of crime]. Vestnik magistratury [Bulletin of the magistracy], 2016, 3(4), 106–108. (In Russian)
8. Ivanov, A. M. Dolzhnostnoye litso organa mestnogo samoupravleniya kak sub'yekt dolzhnostnykh prestupleniy [Official of a local self-government body as a subject of official crimes]. Probely v rossiyskom zakonodatel'stve [Gaps in Russian legislation], 2009, (3), 22–24. (In Russian)
9. Kakhramanov, F. G., Verchenko, N. I. Dolzhnostnoye litso kak spetsial'nyy sub'yekt prestupleniya [Official as a special subject of crime]. Alleya nauki [Alley of Science], 2021, UDK 34, 1(3), 518–522. (In Russian)
10. Kuznetsova, K. A. Dolzhnostnoye litso kak sub'yekt prestupleniya v ugovnom prave [Official as a subject of crime in criminal law]. Vestnik nauki [Bulletin of Science], 2023, 3(5), 399–404. (In Russian)
11. Ponomareva, V. A., Grishin, D. A. Dolzhnostnoye litso kak spetsial'nyy sub'yekt prestupleniya [Official as a special subject of crime]. Vestnik nauki [Bulletin of Science], 2019, 1(2), 136–139. (In Russian)
12. Savin, V. V. Sub'yekt dolzhnostnogo prestupleniya (voprosy kvalifikatsii) [Subject of official crime (qualification issues)]. Vestnik Volzhskogo universiteta im. V.N. Tatishcheva [Bulletin of the V.N. Tatishchev Volga University], 2014, UDK: 343 ББК: 67.4, 1(80), 142–149. (In Russian)

РЕЗЮМЕ

Должностное лицо как субъект преступления: некоторые проблемные вопросы

Статья посвящена уголовно-правовому анализу понятия «должностное лицо» как специального субъекта преступлений против интересов публичной службы, предусмотренных Уголовным кодексом Республики Армения. Автором проанализированы определения, содержащиеся как в ранее действовавшем, так и в действующем Уголовном кодексе Республики Армения. Вместе с тем основным объектом исследования выступают понятия, используемые в подпункте «а» пункта 20 части 1 статьи 3 действующего Уголовного кодекса РА, в частности содержание формулировок «публичный служащий», «лицо, занимающее публичную должность», «полномочие выступать от имени государства или общины» и «функции, порождающие права, обязанности или ответственность».

Обосновывается, что действующее законодательное регулирование связывает уголовно-правовой статус должностного лица с совокупностью нескольких элементов, однако недостаточная определённости указанных элементов в ряде случаев порождает правовую неопределённость.

Научная новизна темы обусловлена тем, что в действующем Уголовном кодексе Республики Армения понятие должностного лица было существенно изменено по сравнению с формулировками ранее действовавшего законодательства.

Результаты исследования могут быть использованы в теоретических изысканиях в области науки уголовного права и в правоприменительной практике, учитывая, что толкование признаков должностного лица непосредственно влияет на квалификацию преступлений против интересов публичной службы.

Ключевые слова: Специальный субъект преступления, должностное лицо, публичный служащий.

Arman Alikhanyan

PhD Candidate in Law

SUMMARY

The Public Official as a Subject of Crime: Selected Issues

The article is devoted to a criminal-law analysis of the concept of an “official” as a special subject of crimes against the interests of public service provided for by the Criminal Code of the Republic of Armenia. The author analyzes the definitions contained in both the former and current Criminal Codes of the Republic of Armenia. However, the primary object of the study is the concepts set forth in subparagraph “a” of paragraph 20 of Part 1 of Article 3 of the current Criminal Code of the Republic of Armenia, specifically the content of the terms “public servant,” “person holding a public office,” “authority to act on behalf of the state or municipality,” and “functions giving rise to rights, duties, or liabilities.”

The article substantiates that the current legislative regulation conditions the criminal-law status of an official on a combination of several elements; however, the insufficient clarity of these elements leads to legal uncertainty in a number of cases.

The scientific novelty of the study stems from the fact that the concept of an official has been substantially revised under the current Criminal Code of the Republic of Armenia compared to the formulations in the previous legislation.

The findings of the study can be applied to theoretical research in criminal law science and law enforcement practice, given that the interpretation of the attributes of an official directly affects the legal qualification of crimes against the interests of public service.

Key words: Special subject of a crime, official, public servant.

Բնագիրը ներկայացվել է 10.07.2026թ.

Ընդունվել է տպագրության 12.08.26թ.